

Brigádnevek (1950–1953)

1945. április 4-e után orosz mintára Magyarországon is egymás után alakultak meg a brigádok, amelyek szervezését később a szakminisztériumok rendelettel is előírták és szabályozták. A brigádszervezés jelentőségét az alábbiakban foglalták össze például a „Brigádvezetők kézikönyve” című kiadványban (Bp., 1953. 9):

1. A felemelt ötéves terv túlteljesítését a technológiai fegyelem és a minőségi követelmények legszigorúbb betartásával a feladatok legtökéletesebb megoldásával érjük el. A jól megszervezett, nagyobb létszámú építőipari brigádok számára egyszerűbb a tervfelbontást elvégezni, a tervfeladatot kiadni.

2. A tervfegyelem betartását biztosító rendeletek érvényesítése brigádon belül valósítható meg legjobban, mert a brigádok a munkafegyelem-lazítókat, az igazolatlanul mulasztókat nem tűrik meg.

E szervezett munkacsoportot a magyar nyelvben már meglévő, de más jelentéssel rendelkező *brigád* szóval nevezték meg. A régi szó tehát átvette az oroszban is használatos szó új jelentését. (vö. TESz. I, 369; KISS LAJOS, Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban. NytudÉrt. 92.sz.).

A 1950-es évek sajtónyelvének tanulmányozása során felfigyeltem a termelési témájú írásokban oly gyakran szereplő brigádnevekre, amelyek néhány típusát az alábbiakban mutatom be.

1. A brigádvezető nevével alakult brigádnevek

A gyűjtött névanyag egyik népes csoportjában a brigádvezető családneve adja a brigádnevet. *Nyerges*-brigád, *Bodor*-brigád, *Horváth* betonozó ifjúsági brigád, sztálinvárosi *Szekeres* brigád, stb. Néhány esetben a keresztnév is szerepel zárójelben: „A *Kalmár (András)*-brigád minden tagja elérte a sztahanovista szintet” (Szabad Ifjúság, 1951. dec. 23.).

A megalakuló brigádok többsége azonban más nevet választott. A névadás, névválasztás hogyanját illusztrálja az alábbi idézet a „Mit tett a békéért a *Béke* brigád?” című írásból: „A név nem fontos, csak az számít: hogyan dolgozunk – mondta a brigád egyik tagja, de a másik nyomban közbevágott: – A csodába is, miért ne lenne fontos a név, hiszen az célt mutat a brigád elé. Nevünknek azt kell kifejeznie, amiért dolgozunk” (Szabad Nép, 1950. máj. 6.). Így jöttek létre a szimbólumnevek, amelyek a vizsgált korszakban igen népszerűek voltak.

2. Szimbólumnevek

A kibontakozó szocializmust jellemző jelszavak, jelképek alkotják az alábbi brigádneveket: *Törekvés* kőművesipari brigád, *Előre* ifjúsági brigád, *Szabadság* brigád, *Béke* brigád, *Ötéves terv* brigád, *Vörös Csillag* brigád, *Vörös Fáklya* brigád, *Szabad Ifjúság* brigád, *Ifjú gárda* brigád, *Ifjúmunkás* brigád, *Vörös* brigád.

Az ifjúsági brigádok körében a nagy példakép neve a leggyakoribb: *Komszomol*-brigád (kápolnásnyéki állami gazdaság, Földalatti gyorsvasút, Dunai Vasmű, túrkevei Vörös Csillag szövetség, Standard-gyár, Rákosi Művek).

„Az encsencsi „*Komszomol*” cséplőbrigád példát mutat Szabolcs-Szatmár megye parasztifjúságának” (Szabad Ifjúság, 1951. aug. 19.).

3. Személynév mint brigádnév

Az itt következő nevek a név emlékeztető funkciója alapján (vö. J. SOLTÉSZ KATALIN, A tulajdonnév funkciója és jelentése. 124–8) váltak a brigádnév ihletőjévé.

3.1. Magyar történelmi személyek neve:

A régmúlt és a közelmúlt alakjai közül a korszak ideológiája szerinti pozitív személyeket választották a brigádok: *Dózsa*-brigád, *Táncsics*-brigád, *Zalka Máté* brigád, *Petőfi*-brigád, *Kilián György* brigád, *Lőwy Sándor* sztahanovista ifjómunkás brigád, *Ságvári*-brigád, stb.

Említést érdemel, hogy két ismert kortárs neve is szerepel brigádnévként: „Az ifjúsági építkezés „*Rákosi*”-brigádja párosversenyre hívta a hetvenhat lakásos építkezésen dolgozó *Károlyi* kőműves brigádot” (Szabad Ifjúság, 1951. ápr. 27.); a „*Farkas Mihály*” ifjúsági brigád elsőnek teljesítette vállalását „... a fiúk a grundokról verődtek össze. Majdnem mind lógós, vagy más vétség miatt, fegyelmi büntetésésként került ide” (Szabad Nép, 1950. ápr. 30.).

A bemutatott nevek napjainkra történelmi múlttá vált időszak termékei, ezért dokumentumokként is értékelhetjük őket: hűen tükrözik az 1950-es éveket jellemző politikai-ideológiai arculatot.

P. CSIGE KATALIN

Regensburg régi magyar neve: *Rezen*

Regensburg története sokszor összekapcsolódott a magyar történelemmel. Nem meglepő tehát, hogy más külföldi városokhoz hasonlóan, egykor magyar elnevezése is volt. Csakhogy míg Bécs, Boroszló, Dancka és más magyar elnevezések máig használatosak, avagy ismertek, addig Regensburg régi magyar neve feledésbe merült. PESTY FRIGYES Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben című (Bp., 1888. I. kötet 281) munkájában ezt írta: „*Rezem* = Regensburg. Így nevezi TINÓDI SEBESTYÉN e német várost Károl császár hada stb. című énekében (R.M. költők tára 445). Ritkán lehetett